

SÄRTRYCK UR
**STATSVETENSKAPLIG
TIDSKRIFT**

NY FÖLJD UTGIVEN AV
FAHLBECKSKA STIFTELSEN

HÄFTE 4 1972

Odd Gunnar Skagestad

Utenrikspolitiske holdninger og sosial posisjon
En drøftelse i tilknytning til utvalgt emnelitteratur

Odd Gunnar Skagestad:

Utenrikspolitiske holdninger og sosial posisjon

En drøftelse i tilknytning til utvalgt emnelitteratur

Utenrikspolitiske holdninger og sosial posisjon

En drøftelse i tilknytning til utvalgt emnelitteratur

1. Sosial posisjon og utenrikspolitiske holdninger som studieobjekt

1.1. Spørsmålet om utenrikspolitiske holdningers relevans, — for hva?

Innledningsvis er det av interesse å stille spørsmålet: For *hva* er de utenrikspolitiske holdninger relevante? I den sammenheng som er gitt i det foreliggende, er svaret at de antas å ha relevans for den utenrikspolitiske beslutningsprosess. Denne postulering er det jeg bygger på i den etterfølgende drøftelse. Det slås altså fast at emnet utenrikspolitiske holdninger er et aktuelt studieobjekt for den som studerer utenrikspolitiske beslutningsprosesser i alminnelighet. (I særdeleshet er det aktuelt for den som har en spesiell målsetning på dette felt. Som eksempel her er det nærliggende å nevne Institutt for Fredsforskning, som har gjort seg bemerket ved nettopp å gjennomføre undersøkelser omkring dette emne).¹

¹ Jfr. de i det nedenstående siterte artikler fra *Journal of Peace Research*.

Mot denne bakgrunn vil det være interessant å:

- a. *Beskrive* den offentlige opinion vedrørende utenrikspolitiske saker.
- b. *Forklare* de funne fordelingsmønstre utifra visse bakgrunnsvariabler.
- c. *Utforske* forholdet mellom en nasjons utenrikspolitikk og fordelingen av holdninger innen nasjonen.

1.2. Opinionens rolle i forhold til de strukturelle determinanter i den utenrikspolitiske beslutningsprosess

Dette punktet reiser en rekke spørsmål som, om man ikke pretenderer å besvare dem uttømmende, like fullt fortjener oppmerksomhet. Slike spørsmål er:

- a. Hvilke (om de overhodet finnes) er disse strukturelle determinanter?
- b. I hvilken grad er den utenrikspolitiske beslutningsprosess eventuelt strukturelt betinget?
- c. Kan de strukturelle determinanter tenkes å være betinget av opinion?
- d. Kan strukturen påvirke dannelsen av holdninger/opinion?
- e. Hvilken betydning har graden av sentralisering eller åpenhet i systemet?

Jeg vil senere komme tilbake til en del av de problemene som det ovenstående innebærer. Generelt vil jeg imidlertid avvise en deterministisk tankegang (som ville innebære sirkel-slutninger som ville gjøre hele den foreliggende diskusjon overflødig), og fastholde som et springende punkt: At opinionens rolle er vesentlig nok til at den overhodet er verdt et studium.

1.3. Spørsmålet om den sosiale posisjons relevans for dannelsen av utenrikspolitiske holdninger

I likhet med foregående punkt, reiser også dette rekke spørsmål med videre implikasjoner for meget av det efterfølgende. Slike spørsmål er:

- a. Hva slags bakgrunnsvariabler kan brukes til å søke å forklare fordelingsmønstrene av utenrikspolitiske holdninger?
- b. Kan «sosial posisjon» brukes?
- c. Er «sosial posisjon» en reell determinant, eller er det et diffust begrep som bare tjener som et skalkeskjul for andre kausale mønstre, og derfor bidrar til å forkludre disse?

I denne omgang vil jeg nøye meg med å påpeke den relevans for dannelsen av utenrikspolitiske holdninger som sosial posisjon er tildelt i henhold til det pragmatiske siktepunkt: Betydningen av å ha metodologisk anvendbare kategorier.

2. Omgivelsenes betydning

2.1. De internasjonale omgivelser

Politiske fenoméner studeres innen rammen av et politisk system. Da de foreliggende fenoméner gjelder utenrikspolitikk, er det interessant å gå et trinn opp i

systemet, og la det internasjonale system være ramme. Det sentrale spørsmålet vil da være: Vil det enkelte lands «sosiale posisjon» i verdenssamfunnet være en opinionsdannende faktor innen vedkommende land?

H. Hveem har utviklet en teori om dette forhold: «Holdninger i et høyere stratum vil være en funksjon av det stratum vedkommende land befinner seg i i det internasjonale system.»² Uten å ta stilling til teoriens holdbarhet, vil jeg fremsette den generelle påstand: At faktorer i de internasjonale omgivelser, deriblant individets persipering av det internasjonale system og av hans eget lands posisjon og rolle i dette system, vil ha relevans for dannelsen av utrikspolitiske holdninger. (Dette kan synes å ikke være så meget mer enn en tautologi, men om påstanden er triviell, er den ikke derfor overflødig).

2.2. Individets omgivelser

Forutsatt at sosial posisjon er etablert som en faktor (eventuelt endog hoved-determinant) for dannelsen av utenrikspolitiske holdninger, er det like fullt aktuelt å lete i individets umiddelbare omgivelser etter øvrige medvirkende faktorer, utifra hovedspørsmålet:

Hvilke betingelser i omgivelsene bestemmer i hvilken grad den sosiale posisjon vil avgjøre de utenrikspolitiske holdninger? Eksempler på slike betingelser er:

a. *Ideologisk klima.* Med dette mener jeg den påvirkning som individet utsettes for fra de fremherskende norm-sett med hensyn til egen holdningsdannelse. Såvel arten som intensiteten av slik påvirkning varierer mellom forskjellige politiske systemer. Vanskeligheten ved å måle betydningen av slik ideologisk påvirkning ligger særlig deri at den kan variere innen ett og samme politiske system, og da nettopp være forbundet med sosial posisjon, altså, slik at dens art og intensitet er forskjellig i forskjellige sosiale strata.

b. *Samfunns-struktur.* Vil begrepet «social posisjon»s meningsinnhold avhenge av den foreliggende samfunns-struktur? Hva kan dette eventuelt medføre med hensyn til holdningsdannelse? Dette skulle det være mulig å gjøre gjenstand for empirisk analyse. Man kan eksempelvis forestille seg to samfunns-typer (politiske systemer): Ett tradisjonalistisk med en dyptgripende og statisk sosial stratifisering, og ett karakterisert ved stor sosial mobilitet eller eventuelt svak betoning av sosial status (og tilhørende roller). Det vil da være nærliggende å anta, ikke bare at oppfatningen av hva begrepet sosial posisjon innebærer, men også at den «impact» den sosiale posisjon vil ha på holdningsdannelsen, vil være forskjellig.

c. *Kommunikasjons-struktur.* Hvordan vil den foreliggende kommunikasjons-struktur virke på holdningsdannelsen? Hvordan vil denne påvirkning være forbundet med sosial posisjon? Det er tenkelig at dette kunne la seg undersøke empirisk. Man kunne da eksempelvis studere sammenhengene mellom sosial posisjon og utenriks-

² Helge Hveem, «Foreign Policy Thinking in the Elite and the General Public», *Journal of Peace Research*, 2, 1968.

politiske holdninger i to samfunn hvor øvrige faktorer av betydning er mest mulig like, bortsett fra de respektive strukturer for kommunikasjon, som da altså helst skulle være radikalt forskjellige. At en slik analyse ville være forbundet med praktiske problemer, er neppe for meget sagt.

d. *Personlighetsfaktorer*. Man kan forestille seg at for to individer med vesentlig forskjellige personlighetstyper, vil deres respektive sosiale posisjoner kunne påvirke deres holdningsdannelser på forskjellig måte og/eller i forskjellig grad. Et sentralt spørsmål blir derfor hvorvidt samme personlighetstype følger de samme holdningsmønstre under forskjellige betingelser hvor sosial posisjon gjør seg gjeldende.

3. *Analyse av foreliggende materiale*

3.1. Hva slags materiale

Emnet er berørt i en del av det omfattende materiale som omfatter sosial posisjon og holdninger generelt, altså et videre emneområde. Dette feltet har i lengre tid vært et interesseobjekt for teoretikere og forskere fra hele den samfunnsvitenskapelige fagkrets. Den tradisjonelle tilnæringsmåte har vært den sosiale determinisme. Den kan kort karakteriseres som ikke-empirisk hva angår metodikk, deduktiv (innen rammen av dogmatiske, én-dimensjonale og normative kategorier) hva angår analytisk holdning, og universalistisk i perspektiv. Som eksempel her kan nevnes den marxistiske tilnærming. Litteratur av denne type omhandler kun unntagelsesvis og usystematisk de spesifikt utenrikspolitiske holdninger, og vil ikke her bli gjort gjenstand for noen nærmere oppmerksomhet. Jeg vil imidlertid peke på den sosialdeterministiske studieholdnings betydning, som hovedsakelig ligger i det å ha formulert problemstillinger og referanserammer og derved påvirket «omgivelsene» for senere forskning og teoridannelser.

Den nyere litteratur som foreligger omkring emnet utviser nyanserikdom i tilnæringsmåter og arbeidsmetoder. Dette avspeiler de forskjeller i faglig bakgrunn og perspektiv, og følgelig den interessefokusering, som ligger til grunn for de foreliggende arbeider. Den teoretiske tilnærming som kommer til anvendelse, vil være en følge av bl.a. det *faglige siktepunkt* for studiet, og av det *perspektiv* (f.eks. universelt versus snevert spesifisert) som legges til grunn.

For det utvalget som jeg i det efterfølgende særlig vil ta for meg, har det lite for seg å forsøke å gi noen felles, generell karakteristik. Det dreier seg om materiale av såvel grunnlagsteoretisk (Kelman) som psykologisk (Christiansen) art. Av særlig interesse er imidlertid to artikler (av henh. Galtung og Halle) om empiriske undersøkelser som direkte omhandler relasjonene mellom sosial posisjon og utenrikspolitiske holdninger.

En del av det foreliggende materiale eksemplifiserer den bruk av survey data og kvantitative metoder, som har fått stor utbredelse i samfunnsvitenskapen. Dette har sine fordeler, i og med at det letter operasjonaliseringen ved formuleringen av hypoteser og ved den systematiske empiriske testing av disse. Ulempene ved en slik analytisk tilnærming gjelder særlig perspektivet. Ved å søke forståelse om fenomener av vesentlig kvalitativ art ad kvantitativ vei risikerer man å måle noe annet enn det man ønsker, eventuelt å tolke de funne korrelasjoner som kausalsammen-

henger, mens de reelle årsaks- og virkningsmønstre neglisjeres. En vei å gå for å motvirke slike ulemper er å renonsere på pretensjonene og innsnevre perspektivet, hvilket igjen må virke hemmende på hva som kan forventes oppnådd av meningsfylte generaliseringer.

Så over til presentasjonen av de enkelte verker.

3.2. Herbert C. Kelman, «Social-Psychological Approaches to the Study of International Politics: The Question of Relevance»

Ovanstående er det konkluderende kapitel til antologien *International Behavior*.³

Kelmans studieobjekt er hva han kaller «basic problems in international relations». Hva han gjør er å diskutere selve det teoretiske grunnlag for de sosialpsykologiske tilnæringsmåter til studiet av internasjonal politikk, med særlig henblikk til deres relevans for spørsmål som angår krig/fred, internasjonal forståelse og praktisk policy-utforming.

De spørsmål Kelman stiller, er følgende:

Hvilken relevans har sosial-psykologiske tilnæringsmåter til de grunnleggende problemer i internasjonale forhold?

Hva er deres potensielle relevans for analyse av saker som ligger til grunn for policy-utforming?

Hva er deres potensielle relevans for utviklingen av teori om internasjonale forhold?

Kelman *besvarer ikke* disse spørsmål, iallfall ikke på den måte at han fremsetter hypoteser som så underkastes empirisk testing. Snarere *diskuterer* han dem, særlig ved å rette oppmerksomheten mot en rekke fenomener og momenter som spiller inn og påvirker forholdene omkring det emne han behandler. Han tar utgangspunkt i to forskjellige felter hvor han hevder at sosial-psykologiske tilnæringsmåter har bidratt til forskningen:

a. Studiet av individers internasjonale adferd.

b. Studiet av internasjonal politikk og utenrikspolitikk («policy»).

I stedet for å diskutere spesifikt forholdet mellom sosial posisjon og utenrikspolitiske holdninger, betoner han betydningen av de *sosiale roller* og *interaksjonene* mellom disse (inklusive feedbackvirkninger) i utformningen av utenrikspolitiske holdninger. Han diskuterer den *offentlige opinions rolle* i den utenrikspolitiske prosess, de *individuelle aktørers rolle* i denne prosess, *interaksjonsprosesser* i internasjonale relasjoner, og diskuterer endelig perspektiver for formulering av teori og policy.

³ Herbert C. Kelman, *International Behavior*, New York, 1966. (Jfr. også Kelman, «Societal, Attitudinal and Structural Factors in International Relations», *Journal of Social Issues*, Vol. XI, No. 1, 1955; og «Public opinion and foreign policy decisions», *Bulletin of the Research Exchange on the Prevention of War*, Vol. 2, No. 4, 1954).

Hvor interessante betraktningene enn måtte være, så har de den svakhet at han ikke behandler sosial posisjon som noen uavhengig variabel, og ikke har noe mål på denne. Dette medfører en begrensning av hva han kan få sagt om forholdet mellom sosial posisjon og utenrikspolitiske holdninger. Spesielt gjør dette det vanskelig å trekke ut det han måtte ha å si av relevans for dette emne, å få isolert det fra hans øvrige diskusjoner og betraktninger og sette det inn i en sammenheng hvor ovennevnte problemstilling er satt i fokus.

Verdien av Kelmans betraktninger for det foreliggende emne ligger altså ikke i det at han sier noe eksplisitt om sammenhengen mellom sosial posisjon og utenrikspolitiske holdninger, men i hva han har å si om bakgrunnen for slike studier og om spennvidden av de problemkomplekser slike studier involverer.

3.3. Bjørn Christiansen, kapitlet «Final Consideration» i *Attitudes towards Foreign Affairs as a Function of Personality*⁴

Dette arbeidet er et eksempel på psykologisk tilnærming. Emnet er her hvordan interaksjonene mellom personlighet, sosial posisjon og kommunikasjons-struktur foregår. I særdeleshet tar forfatteren for seg spørsmålet om hvorvidt samme personlighetstype følger de samme holdningsmønstre under forskjellige betingelser hvor sosial posisjon gjør seg gjeldende.

Verket er *begrenset i sin teoretiske ramme*, som er rent psykologisk. Dessuten er det *metodologisk begrenset* ved anvendelsen av personlighet som den uavhengige variable. Hovedsakelig dreier det seg om personlighetsfaktorenes rolle for dannelsen av utenrikspolitiske holdninger. Tilnæringsmåten er altså psykologisk. Forfatteren henter sine begreper og analytiske verktøy fra psykologien og de korrelasjoner han leser ut av sine empiriske data, jevnføres med en bakgrunn av tidligere oppstilte psykologiske hypoteser.

Spesielt behandler Christiansen faktorer som aggressive i motsetning til destruktive holdninger til utenrikspolitiske saker, og sammenhenger mellom de destruktive holdninger og forskjellige individuelle psykologiske faktorer. Hans tese, som bekrefte av de data han presenterer, er at destruktive tendenser i utenrikspolitiske saker *ikke representerer noe isolert aspekt av den individuelle personlighet*, men er knyttet til *andre dynamiske og kognitive aspekter*.

Hvilke er så disse andre aspekter? Dette presiserer ikke forfatteren nærmere. I sin skissering av perspektiver for videre forskning antyder han imidlertid muligheten av mer omfattende teoridannelser vedrørende de *interaksjonsprosesser* som foregår mellom *omgivelsesfaktorer* og *personlighetsfaktorer* med hensyn til utformingen av individuelle internasjonale holdninger.

Christiansen trekker altså inn i sin studie *tilstedeværelsen* og, *betydningen* av *sosiale faktorer*. Han unnlater å presisere disse faktorene, ennsi foreta noen operasjonalisering av dem i analyseøyemed. Således blir ikke det som i vår sammenheng er selve nøkkelbegrepet, sosial posisjon, gjort gjenstand for nærmere behandling.

⁴ Bjørn Christiansen, *Attitudes towards Foreign Affairs as a Function of Personality*, Oslo, 1959

3.4. Johan Galtung, «Foreign Policy Opinion as a Function of Social Position»⁵

Denne artikkelen er det sentrale verk innen emnet. Forfatteren utvikler her en teori om hvordan utenrikspolitisk opinion avhenger av sosial posisjon.

Galtung diskuterer innledningsvis forskjellige tilnæringsmåter til studiet av offentlig opinion og internasjonale forhold, såsom:

a. *Bekrivelse*, dvs: Hva er den offentlige opinion angående dette eller hint? Man kan måle fordelingene av opinion på egnede bakgrunnskategorier, men ikke uten videre trekke slutninger herav, da der ikke er enkle relasjoner mellom holdningsdistribusjon i befolkningen og nasjonens utenrikspolitikk; de tilhører forskjellig nivå av sosial organisasjon.

b. *Forklaring* av fordelingene, utifra faktorer som f.eks. *personlighet, sosial posisjon* og det sosiale systems *kommunikasjons- og innflytelses-struktur*.

c. *Utforske* forholdet mellom en *nasjons utenrikspolitikk* og *fordelingen av holdninger innen nasjonen*. Man kan studere feedbackvirkninger mellom de to, som funksjon av politisk, sosial og personlighets-struktur. (Dette er behandlet teoretisk, ikke-empirisk av J. Rosenau i hans *Public Opinion and Foreign Policy*).⁶

Galtung registrerer at studiet av offentlig opinion og internasjonale forhold er særlig intrikat fordi det kombinerer to av den samfunnsvitenskapelige teoris klassiske problemer, nemlig:

- a. Forholdet mellom holdninger og handlinger.
- b. Forholdet mellom systemnivå og subsystemnivå.

I sin studie velger han å bruke sosial posisjon fremfor personlighet som den uavhengig variable. Betyr dette at han, ideologisk sett, representerer en sosial-deterministisk linje?

Til dette er å si at han begrunner sitt valg utifra operasjonelle/funksjonelle kriterier: Sosial posisjon er en synlig basis for institusjonalisert sosial interaksjon, og derfor særlig velegnet som determinant. Videre skal vi være oppmerksom på at *sosial posisjon* hos Galtung er noe annet enn det tradisjonelle, éndimensjonale *sosiale klasse-begrep*, slik vi finner det hos marxistene. For Galtung synes det vesentlige å være det pragmatiske siktepunkt: Å finne et mål som virker.

Metodologien har en sentral og avgjørende plass i Galtungs studie. Utgangspunktet for hans teori er innføringen av et *mål for sosial posisjon*, som bygger på en additiv indeks av åtte variabler (sosiale rang-dimensjoner). Disse er *kjønn, alder, utdannelse, inntekt, økologisk bosted, geografisk bosted, yrkes-stilling* og *yrkes-sektor*. Indeksen brukes dels i sin fullt differensierte form, dels forenklet, hvorved Galtung foretar en dikotomisert, operasjonell inndeling av samfunnet i et *sentrum*

⁵ Johan Galtung, «Foreign Policy Opinion as a Function of Social Position», *Journal of Peace Research*, 3—4, 1964. (Jfr. også Galtung, «Social Position, Party Identification and Foreign Policy Orientation», i James Rosenau (ed.), *Domestic Sources of Foreign Policy*, New York, 1967).

⁶ James Rosenau, *Public Opinion and Foreign Policy*, New York, 1961.

og en *periferi*, representerende henholdsvis et øvre og nedre trinn på en sosial rangstige.

Indeksen søker å gi et *bredest mulig bilde* av *individets totale sosiale situasjon*. Denne får derved en videre mening enn et tradisjonelt sosialt klassebegrep, som gjerne bygger snevert på én dimensjon, såsom individets forhold til produksjonsmidlene.

Galtung innfører her et mål som utvilsomt gir et riktigere og mer fullstendig bilde av hva begrepet *sosial posisjon* innebærer i et moderne, pluralistisk samfunn. Faren ved hans indeks er at det bilde den gjengir blir *for omfattende* i den forstand at den tar vare på dynamiske mønstre som ikke nødvendigvis bør knyttes til begrepet sosial posisjon. En annen svakhet er at mens de variablene Galtung lar inngå i sin indeks kan være tilfredsstillende og uttømmende sosiale rang-dimensjoner i ett samfunn, vil de i et annet samfunn kunne være inadekvate. Faktorer som f.eks. rase, religion og familiebakgrunn ville i visse sosiale systemer kunne være aktuelle variabler i en slik indeks.

Galtungs materiale er survey data fra Norsk Gallup vedrørende aktuelle politiske saker i tiden 1959—64. Det er data av slik art at de dekker hva han oppfatter som de to hoved-dimensjoner i freds-problematikken: Rustning — nedrustning og utvikling — integrasjon.

Galtung stiller opp tolv hoved-hypoteser. Disse er gjengitt skjematisk på neste side. Hypotesene innebærer hovedsakelig følgende: Den sosiale periferi er kommunisjonsmessig dårligere stillet enn sentrum. Den vil derfor representere andre faser av holdningsdannelse enn sistnevnte. Således vil periferien skjelve mindre mellom de utenrikspolitiske alternativens kognitive og affektive sider, og vil være mer absoluttistisk i sin innstilling til endring. Periferien vil altså enten favorisere *status quo* eller brå og fullstendige endringer, mens sentrum vil utvise en mer gradualistisk innstilling.

Galtung anvender så indeksen på hypotesene sine. Hypotesene H_1 — H_4 anser han for å være så innlysende holdbare at han bruker dem for å teste selve indeksens holdbarhet. Han bruker sine data på samtlige trinn i skalaen, og får en fordeling som på en tilfredsstillende måte viser at indeksen virkelig utfører den funksjon som den er forutsatt å utføre.

Galtungs hypoteser om *holdningsdannelse* bør ses på bakgrunn av Rosenbergs consistency-teori for holdningsendringer.⁷ Denne teori tilsier bl.a. samsvar mellom de kognitive og affektive sider av et individs holdning til et emne, og samsvar mellom et individs holdninger til et sett av emner. Galtungs hypoteser H_5 — H_7 går i korthet ut på at Rosenbergs teori er holdbar for sentrum, men mindre holdbar (eller ikke holdbar) for periferien. Denne forskjell tilskriver han noe han kaller *sosio-logikk*, og som betyr at oppfatningen av hva som er konsistente holdninger følger sosiale variasjoner. (Uttrykket «socio-logikk» er neppe mer enn en eufemisme for den logiske inkonsistens Galtung finner hos periferien, og virker som et vitenskapelig krumspring, begått i den hensikt å unngå å bedømme én sosial gruppe utifra hans

⁷ Se bl.a. Milton J. Rosenberg, *A Research Program on Consistency and Change in Social Attitudes*, Washington, 1966; og Milton J. Rosenberg m.fl., *Attitude Organization and Change*, New Haven, 1966.

Definisjon	Sentrum Øvre sosiale lag	Periferi Nedre sosiale lag
<i>Generelle konsekvenser</i>		
H ₁ Sosial deltagelse	høy	lav
H ₂ Kunnskap	høy	lav
H ₃ «Opinion-holding»	høy	lav
H ₄ Kommunikasjon	avsender, initiator	mottager, imitator
<i>Holdningsdannelse</i>		
H ₅ Orienterings-form	differensiell vurdering, «soft vs. tough», smak	totalvurdering, engasjement vs. isolasjon
H ₆ Samsvar		
1. Mellom holdninger	høy	lav
2. Holdninger vs. adferd	høy	lav
3. Over tid, stabilitet	høy	lav
H ₇ Internalisering av nye politiske saker	før institusjonalisering	etter institusjonalisering
<i>Sosial kosmologi</i>		
H ₈ Endringsperspektiv	gradualistisk	absoluttistisk
H ₉ Mental stil	induktiv, pragmatisk, middel-orientert	deduktiv, moralistisk, mål-orientert
H ₁₀ Holdning til bestående samfunnsordning	partiell akseptering og forkastelse («revisjonisme»)	total akseptering eller forkastelse (status quo eller revolusjon)
<i>Feedback til beslutningstagere</i>		
H ₁₁ Innhold	diskusjon, lav pluralistisk utvitenhet	protest eller apati, høy pluralistisk uvitenhet
H ₁₂ Form	via bestående organisasjon eller kommunikasjonsnett	via ad hoc demonstrasjoner eller intet uttrykk

egne forutsetninger som representant for en annen sosial gruppe). Av Galtungs hypoteser følger at sentrum er en mer homogen gruppe enn periferien hva de forskjellige sider av holdningsdannelse angår, og de støtter således opp om H. Hveems påstand om en mindre innbyrdes forskjell mellom sentrums-personer enn mellom periferi-personer.⁸

Det kan i denne forbindelse være av interesse å dvele et øyeblikk ved Hveems teori. Han hevder nemlig ikke bare at den sosiale posisjons innflytelse på hold-

⁸ Hveem, op.cit.

ningsdannelsen «utviskes oppover», men at denne tendensen ikke går gradvis, men karakteriseres ved en markert diskontinuitet like under elite-nivå.

Galtung nøyer seg ikke med å teste sine hypoteser mot survey data og oppnå tilfredsstillende korrelasjoner, men går videre til å diskutere hva hans funn innebærer, spesielt for relasjonene mellom den offentlige opinion og beslutningstagernes handlinger. Forskjellene sentrum-periferi tolker Galtung som en *strukturell fremmedgjørelse* for periferien. For å avhjelpe denne forespeiler han en idealløsning, nemlig:

At den politiske makt utøves av et parti med en solid basis i midt-kategorien mellom sentrum og periferi, — høy nok i sosial posisjon til å regjere effektivt tross opposisjon fra sentrum, — lav nok til å integrere en stor del av periferien. (For Norges vedkommende er det nærliggende å registrere at «idealløsningen» virker som skreddersydd for Arbeiderpartiet). Dette inngår i Galtungs endelige oppsummering av betingelser som han formoder ville kunne bidra til en stabil, freds-rettet og effektiv offentlig opinion innen det utenrikspolitiske felt. Disse betingelser er:

- a. Eliminasjon av periferien fra utenrikspolitisk innflytelse, f.eks. ved en partistruktur som ikke adekvat avspeiler periferiens utenrikspolitiske holdninger.
- b. Sterkere og mindre absoluttistiske fredsorganisasjoner som kunne minske avstanden mellom sentrum og periferi med hensyn til holdningsdannelse og sosial kosmologi.
- c. Måter å knytte en fredelig utenrikspolitikk til individets egen-interesse.
- d. Et fredelig regjeringsparti med sterke bånd til periferien, så at periferien engasjeres gjennom parti-tilhørighet.
- e. En politisk struktur som tillater utenrikspolitiske holdninger å komme til uttrykk uten hensyn til innenrikspolitiske holdninger, forutsatt at disse holdningene er «freds-stabiliserte».

3.5. Nils Halle, «Social Position and Foreign Policy Attitudes»⁹

Halles artikkel har meget til felles med Galtungs, som den kan betraktes dels som en parafase over, dels som en videreføring av. Tilnæringsmåten er den samme, både med hensyn til faglig ramme og metodologi, men adskiller seg med hensyn til perspektiv. Utgangspunktet er Galtungs sentrum-periferi indeks for sosial posisjon, og opplegget for studien er anvendelse av denne indeks på tvers av landegrensene. Innenfor denne metodologiske og emnemessige ramme fremlegges og testes en del hypoteser om sosial posisjon og utenrikspolitisk opinion og om utvalgte funn fra en komparativ studie av tre nasjoner. Diskusjonen baseres på survey data av noenlunde sammenlignbar art fra Frankrike, Norge og Polen. Det umiddelbare metodologiske siktepunkt er hvorvidt sentrum-periferi indeksen for sosial posisjon overhodet var valid i en slik sammenheng, hvor utvalgene representerte nasjoner hvis internasjonale roller og sosiale strukturer utviste merkbare ulikheter. Resultatet var her en generell bekreftelse på indeksens validitet.

Av de enkelte hypoteser som ble testet kan nevnes:

⁹ Nils Halle, «Social Position and Foreign Policy Attitudes», *Journal of Peace Research*, 3, 1966.

- a. «Absoluttisme versus gradualisme»-hypotesen, som tilsier en høyere grad av gradualisme i sentrum.
- b. En hypotese vedrørende holdningsdannelse over tid som funksjon av sosial posisjon.
- c. To hypoteser vedrørende diskrepans mellom sentrum og periferi med hensyn til logisk samsvar i holdningsdannelser (den såkalte «sosio-logikk»).
- d. En hypotese som tilsier at majoritets-synspunkter er sterkere representert i sentrum enn i periferien.

Disse hypotesene ble i varierende grad bekreftet. Man avdekket dels likheter, dels forskjeller landene imellom. I en del tilfeller var likhetene mellom Frankrike og Polen mer markerte enn mellom henholdsvis Norge-Frankrike og Norge-Polen. Dette var tydeligst når landene ble sammenlignet med hensyn til den relative rolle sosial posisjon spilte innen hver av de respektive nasjoner for de spørsmål som ble stilt.

Det fremgår at de hypoteser som ble testet, hovedsakelig er hentet fra den i det foregående omhandlede studie av Galtung. De to hypoteser om «sosio-logikk» er Galtungs egen spesifisering av hans hypotese H_5 , og sier:

- a. Korrelasjonen mellom holdninger til «soft» og «tough» utenrikspolitiske linjer vil synke fra periferien til sentrum.
- b. Korrelasjonen mellom holdninger til to «soft» og to «tough» utenrikspolitiske linjer vil være positiv og relativt uavhengig av sosial posisjon.

At majoritets-synspunkter er sterkere representert i sentrum enn i periferien, er en hypotese som Galtung ser som en opplagt følge av sin generelle teori: Det er ikke sentrum som inngår forbund med majoriteten, men det er majoritets-synspunktene som er skapt av sentrum.

I den utstrekning Halles studie kan betraktes som en *videreføring* av Galtungs, gjelder dette to sider av hans arbeid:

- a. Han tester de av Galtung oppstilte hypoteser i en mer spesifisert form og mot andre data enn dem Galtung opererer med (data vedrørende andre utenrikspolitiske saker og stridsspørsmål).
- b. Han tester Galtungs metoder og hypoteser i et bredere perspektiv, nemlig på tvers av landegrensene.

Halle viderefører altså Galtungs arbeid derved at han *anvender et mer omfattende bakgrunnsmateriale og anlegger et videre perspektiv*.

4. *Teorier og perspektiver for videre teoridannelser for sammenhengen mellom sosial posisjon og utenrikspolitiske holdninger*

4.1. Oppsummering av de generaliseringer man er kommet frem til

Om de generaliseringer som foreligger vedrørende forholdet mellom sosial posisjon og utenrikspolitiske holdninger, er dette å si:

- a. De formodes å ha gyldighet for sosiale systemer som kan analyseres i henhold til visse felles kriterier for sosial posisjon, gitt utifra vilkårlig valgte sosiale rang-

dimensjoner, og eventuelt ordnet i dikotomisert form (høy-lav, såsom Galtungs sentrum-periferi indeks).

- b. De pretenderer ikke å forklare eller predisere individuelle holdnings-mønstre, men å angi trends med hensyn til de relative forskjeller mellom analyse-objektene, som er de respektive sosiale strata.

De fleste og viktigste av disse trends eller korrelasjoner fremgår direkte (eller kan i noen grad utledes av) det skjema som er oppstilt foran (s. 512). De gjelder alle grads-forskjeller mellom et øvre (sentrum) og et nedre (periferi) sosialt stratum med hensyn til en rekke punkter under følgende grupperinger: *Generelle konsekvenser, Holdningsdannelse, Sosial kosmologi og Feedback til beslutningstagere.*

4.2. Mot en generell teori

Det er grunn til å stille spørsmålet om der i det hele tatt er grunnlag for utviklingen av noen slik.

Det avgjørende vil ligge i målsetningen: Hva man eventuelt ønsker å bygge inn i en «generell teori», som vil avhenge av ens faglige siktepunkt og pretensjoner med hensyn til perspektiv.

Dersom der anlegges et universalistisk perspektiv, derved at man tilstreber å forklare og predisere holdninger på de forskjellige systemnivåer, inkludert individnivå, samt for de ulike former for sosiale systemer, så reiser dette spørsmål som:

- Har man noe adekvat mål på sosial posisjon å bygge en slik teori på?
- Kan man i det hele tatt ha noe slikt mål?
- Forutsetter ikke dette et statisk og følgelig urealistisk samfunns-syn?

Hvortil jeg vil svare med henholdsvis:

- Nei.
- Neppe.
- Jo.

Dersom der anlegges et snevrere perspektiv, i overensstemmelse med en stringent angitt faglig ramme (og i praksis vil det gjerne være dette som er tilfelle), vil spørsmålene a, b og c fremdeles være relevante, men svarene kan ikke da uten videre forutsettes å bli som ovenfor.

4.3. Nåværende mangler, fremtidige oppgaver

Gitt at der er etablert en sammenheng mellom sosial posisjon og utenrikspolitiske holdninger, og at man har beskrevet (mer eller mindre uttømmende) hvordan denne sammenhengen kommer til uttrykk, — hva er det så mer å si om dette?

Det jeg savner i de arbeider som er gjort, og det jeg ser som et springende punkt for en videre og mer dyptgående forståelse av det problemkompleks emnet står for, er en analyse av følgende: Hvilke forhold virker inn og betinger grad og art av den sosiale posisjons betydning, for holdninger generelt og for utenrikspolitiske holdninger spesielt?

Dette er en oppgave som sprenger den faglige ramme som et rent statsvitenskape-

lig (eller sosiologisk, psykologisk etc.) studium tilsier, og vil måtte by på vesentlige praktiske vanskeligheter (jfr. diskusjonen under pkt. 2.2.). Problemet er å få isolert slike innvirkende forhold og studere dem særskilt.

Gunnar Skagestad